

НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ПОЕЗІЇ СЕЙФА АР-РАХБІ: ТЕМА ВІЙНИ

Пропонована стаття є продовженням дослідження творчості сучасного омансько-го поета, журналіста і громадського діяча Сейфа Ар-Рахбі. Загальний огляд його поетичного та прозового доробку був викладений у нашій статті «“Чоловік із Руб-аль-Халі” – творчий портрет сучасного оманського поета Сейфа Ар-Рахбі».

Темою нашого дослідження є зображення війни у творчості Сейфа Ар-Рахбі в контексті проблематики арабського суспільства та загальнолюдських цінностей.

Принципова різниця між зображенням війни в сучасній українській та арабській літературі полягає в тому, що для нас війна асоціюється з минулим, натомість для арабських авторів це – сучасність, можна сказати, буденність. Ми звикли дізнаватися про воєнні дії з повідомлень ЗМІ, араби ж часто є їхніми свідками та учасниками. Саме тому висвітлення звичної для нас теми відбувається дещо іншими засобами.

По-перше, різниться сама форма оповіді. Якщо порівняти твори на згадану тему в українській та арабській літературі ХХ ст., важко не помітити, що араби використовують винятково “малі форми” у прозі (новела) та поезії. Їхній літературі не властиві великі романи з масштабними описами баталій (утримаємося від використання терміна “епопея”, який більшість літературознавців сьогодні вважають хибним). На те існують цілком об’єктивні причини:

- для українського народу війна, принаймні формально, скінчилася (якщо не вважати післявоєнних репресій та участі українців у воєнних кампаніях СРСР) у 1945 р., і письменники мали змогу детально описати пережите;

- для арабських авторів війна триває, отже, об’єктивно не існує можливості (передусім часу) створювати великі твори;

- твори “малих” форм легше публікувати у складних умовах; вони швидше поширюються (на прочитання романів читачі так само не мають часу, як письменники на їхнє створення) і набувають розголосу в суспільстві.

По-друге, дещо різняться засоби змалювання війни. В арабській літературі вони експресивніші та значно більш натуралістичні. Причому подається здебільшого не цілісна картина війни, а окремі епізоди, а ще частіше – ставлення автора до побаченого. Тобто арабським творам на згадану тему притаманний суб’єктивізм: війна зображується крізь призму сприйняття автора.

Перспективи арабського суспільства у світлі війни, як побачимо у творах Ар-Рахбі, не надто оптимістичні. Виникає запитання: чи потрібна українському читачеві така похмура література і навіщо перейматися проблемами іншого культурного простору? Наша відповідь однозначна: потрібна, оскільки:

- змушує замислитися над справжніми людськими цінностями, коли читач бачить їх “очима іншого” – людини зі Сходу;

- можливо, зруйнує стереотипне сприйняття арабського світу як “культурного задзеркалля” та арабів як агресивної нації.

Названими факторами обґрунтовуємо актуальність нашої роботи. Наше дослідження належить до першої в Україні серії статей, присвячених творчості Сейфа Ар-Рахбі. У цьому полягає наукова новизна роботи.

Зображення арабських реалій може своєю експресивністю приголомшити невідготованого читача. Натуралізм Ар-Рахбі міг би викликати певний естетичний протест,

якби не беззаперечна правдивість висвітлення повсякденного життя на Близькому Сході. Поет констатує абсолютну безвихідь колообігу війн, посух, голоду та інших, тепер вже звичних для цього регіону, явищ. Попри те, що українському читачеві не звикати до теми війни, її зображення в поезії Сейфа Ар-Рахбі подекуди вражає. Моторошні сцени завданих війною спустошень та понівечених людських життів не є для українського читача чимось принципово новим. Але практика прочитання творів оманського поета свідчить про протилежне. Попри масштаби руйнувань від двох світових війн, що відбулись на території України протягом півстоліття, рівних всім арабським війнам разом взятим, після великої перемоги 1945 р. українці “звикли” до більш мирного існування. Хоч післявоєнні покоління вирости на літературі, присвяченій війнам, навіть відголоски війни в Афганістані не можуть позбавити українського читача певного “культурного шоку” після знайомства із творчістю Сейфа Ар-Рахбі.

*Я не знав, що іду в життя,
Але одразу переконався у цьому
Після війни.*

لم أكن أعرف أنني ذاهب إلى
الحياة
تأكدت من ذلك بعد الحرب
مباشرة.
[الرحبي 1993, 67]

Війна пронизує весь творчий доробок Ар-Рахбі. Вона червоною ниткою вплітається в різноманітні сюжети і стала настільки звичним для поета явищем, що він подекуди навіть не акцентує уваги на її наявності. Це перше, що впадає в очі при читанні поезії Ар-Рахбі.

*Роблю нотатки про війну, що насувається,
і замальовки про природу і погоду, сприятливу для мрій.*

أكتب مسودة للحروب القادمة
وملاحظات حول طبيعة الطقس
السري لأحلام
[الرحبي 1988, 62]

Проте в багатьох творах поета звучить категоричне неприйняття такого стану речей. “Ця земля, що стогне під чоботями солдатів” – його батьківщина, з якою поет ідентифікує себе, де б він не перебував.

*“Адже та червона рідина, що зафарбовує горизонти світу, це моя кров
І пил, що засипає вікна Всесвіту, це сліди моїх двох смертей”.*

إن هذه الحمرة التي تصبغ أفق العالم
هي نسي
إن هذا الغبار الذي يسد منافذ الكون,
ليس ذاك القادم من المريخ
إنه رفات موتاي
[الرحبي 2007, 87]

Кров усіх арабів – це кров і самого поета. Він один із них та сприймає трагедію свого народу як власну. “Сліди моїх двох смертей” – вказівка на духовну смерть: душа поета змінилася під впливом пережитого, і він уже не такий, яким був. Тобто попереднє внутрішнє “Я” померло. Це одна із двох смертей. Інша – це майбутня фізична смерть поета заради батьківщини, яку він, можливо, собі заповідає.

Варто зауважити, що війна у творах Ар-Рахбі має діахронічний характер:

- війни арабських племен, війна як беззаперечний супутник арабської цивілізації;
- сучасні воєнні конфлікти в арабському світі;
- власна війна поета за збереження свого “я” у світлі складних суспільно-політичних умов.

Всі ці часові виміри часто переплітаються і створюють різкий контраст: попри розвиток людського суспільства війна лишається неодмінним компонентом його існування.

*Останньої ночі, що схожа на серце, котре розривається на роздоріжжі
Цієї ночі*

Прислухаюсь до свого нутра, де звучить голосів предків, як ревіння лева

Вони йдуть на війну.

Йдуть слідами собак, їхній відбиток – мов ніж, що розтинає груди пустелі...

Цієї ночі розпочинаю нову війну... і йду.

في الليلة الأخيرة التي تشبه قلبا
ينفجر على منعطف
في هذه الليلة
أضغي بين أضلعي، لزنر الأجداد
ذاهبين إلى الحرب
مقتنين أثر الكلاب المنطفعة كمبضع ينتهك صدر الصحراء
... في هذه الليلة أبتر خربا أخرى
و أمضي.
[الرحبي 1993, 11]

Поет часто посилається на минуле арабських країн, які були потужними державами, але, втрапивши самостійність, потрапили в залежність від тогочасних колоніальних імперій, внаслідок чого мапа арабомовного регіону неодноразово “перекроювалася”. Цей процес стабілізувався, на місці колишніх колоній почали формуватися власне арабські держави. Але не завжди їхнє становлення проходило без кровопролиття, яке супроводжує окремі арабомовні держави і до сьогодні.

Очевидно, усвідомлення війни як явища, якого не можна уникнути, наштовкнуло поета на роздуми про необхідність цього явища. Без руйнування неможливе відродження, але попри розуміння цього факту поет не може погодитися з надто високою ціною такого розвитку цивілізації.

Ось вона, арабська батьківщина, що блукає

Поміж мапами і шляхами.

Що за гру приховує наше нутро,

Що то за крик, який виривається у голодних та бійців

У безглуздох війнах?

Яка зірка упаде на голову,

Немов ця тиранія і руйнування?

هذا هو الوطن العربي التائه
بين خرائط و مسافات.
أي لعبة مخبأة بين ضلوعنا
أي صرخة يتسلقها جوعى و مقاتلون
في حروب عبثية؟
أي كوكب يتدعى في الرأس
بمثل هذا العتوّ والانهيار؟
[الرحبي 2007, 87]

Історія, на думку Ар-Рахбі, нічому не навчила людство. Поет протестує проти політичної гри, незрозумілої тим, що страждають від війни, і бійцям, котрі здебільшого не знають, заради чого вбивають і гинуть. Він засуджує політичну пропаганду, внаслідок якої люди женуться за хибними ідеалами. Любов до держави чи політичного режиму, що панує на рідній землі, не вписується в концепцію патріотизму поета.

Цікаво, чи сльози мертвих скам'яніють,

Як ті старці, про яких забув час?

Який зі шляхів наймилосердніший для справедливої смерті,

Який шлях найкоротший

Для припинення існування?

Але кати вже прочистили шляхи та мапи,

А ті, що йдуть з віків жорстокості і темряви,

Залишать тебе в самому серці різанини,

Б'ються під покровом моторошного очікування...

أم تُرى أن الدمع تحجر في المآقي

كعجوز نسبتها الأزمان؟
لأي طريق أكثر رافة لهذا الحنف المحيق
أي طريق أكثر اختصاراً
للإبادة و الإمحاء؟
لقد أنجز الجلادون الطريق و الخارطة،
أولئك القادمون
من عصور الفظاظة و الظلام
و تركوك في قلب المذبحة
جريحاً، ترفس تحت هول الانتظار..
[2007, 87] (الرحبي)

У текстах Ар-Рахбі часто зустрічаємо роздуми про перспективи сучасного Сходу, суперечливого з точки зору небачених за розмахом змін, що відбуваються у регіоні від початку минулого століття. По-старому жити Схід уже не хоче, а “по-новому”, за західним зразком, не вміє. Переоцінка цінностей на початку ХХІ ст. підсилила тривогу багатьох щодо можливості існування Сходу за власним новим зразком. Очевидно, будувати майбутнє за запозиченою моделлю неможливо. Цей факт переконливо довели події останньої половини минулого століття, а саме перемога ісламістських партій у багатьох арабських країнах унаслідок кризи “модернізації”. Яким буде Схід і чи здатен він оновитися сам по собі, не втративши при цьому надбань власної культури, – це питання спричинило похмурий відтінок багатьох віршів Ар-Рахбі, але не завадило його творчості в цілому зберегти оптимістичний тон. Очевидно, та ж таки безвихідь змусила поета шукати позитивні моменти в наявній реальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. الرحبي , سيف. رجل من ربيع الخالي. بيروت, 1993.
2. الرحبي , سيف. رأس المسافر. دار البيضاء, 1988.
3. الرحبي , سيف. حوار الأمكنة والوجوه. مسقط, 1999.
4. الرحبي , سيف. نشيد الأعمى. بيروت, 2008.
5. الرحبي , سيف. قطارات بولاق النكرور. كولونيا, 2007.
6. الرحبي , سيف. سألني التحية على قرصنة ينتظرون الإعصار. بيروت, 2007.
7. الرحبي , سيف. مقبرة السلالة. كولونيا, 2003.
8. الرحبي , سيف. الصيد فب الظلام. كولونيا, 2004.
9. الرحبي , سيف. الجندي الذي رأى الطائر في نومه. كولونيا, 1999.
10. الرحبي , سيف. نورسة الجنون. دمشق, 1981.
11. الرحبي , سيف. الجبال الأخضر. دمشق, 1981.
12. الرحبي , سيف. الأجراس القاطيعة. باريس, 1984.
13. الرحبي , سيف. ذاكرة الشتات. بيروت, 1991.
14. الرحبي , سيف. منازل الخطوة الأولى. مسقط, 1993.
15. الرحبي , سيف. مدينة واحدة لا تكفي. رأس المسافر. الجزائر, 1986.
16. الرحبي , سيف. فوس فزح الصحراء. كولونيا, 2003.
17. الرحبي , سيف. أرق الصحراء. بيروت, 1996.
18. الرحبي , سيف. يد في آخر العالم. دمشق, 1998.
19. الرحبي , سيف. معجم الجحيم. القاهرة, 1996.
20. الرحبي , سيف. جبال شعر. بيروت, 1996.
21. بوهية إبراهيم. ديوان “رأس المسافر” لسيف الرحبي دراسة في عتبة العنوان. 1999.
22. حسام الدين محمد. حوار مع سيف الرحبي. لندن, 2008.
23. حسام الدين محمد. الشاعر العماني سيف الرحبي عن سيرة الطفولة والشعر. لندن, 2008.
24. العجمي, فهد سالم. ترجمة سيف الرحبي الشعرية عبر ديوانه “رأس المسافر”. الرباط, 1991.
25. مجلة “نزوى” رقم 53. مسقط, 2008.
26. الحجري, حميد عامر. الصورة في شعر سيف الرحبي. مسقط, 2007.

alrahbi.info/pages27.